

A. CARNOY

In Memoriam Prof. Dr. A. Carnoy (1878-1961)

Toen de Commissie voor Toponymie en Dialectologie bij Koninklijk Besluit van 7 april 1926 werd ingesteld, was de Leuvense hoogleraar Albert CARNOY onmiddellijk bereid om, als een van haar eerste leden, mee te werken aan de ontwikkeling en de bevordering van het naamkundig onderzoek in ons land. Vijfendertig jaar lang heeft hij, met de vaste regelmaat van zijn golvende stap, de activiteit van de Commissie trouw gevolgd, geleid en geïnspireerd. Zelfs nadat, in 1958, zijn gezondheidstoestand hem tot rustiger arbeid had aangemaand, bleef hij naar vergaderingen en kongressen komen om er telkens nieuwe gedachten en vondsten bekend te maken, liever dan in bange voorzichtigheid van verdere opzoekingen en mededelingen te willen afzien. Met een roekeloos vertrouwen, dat hem altijd heeft bezielde, hoopte de tweeëntachtigjarige geleerde nog op het 7e Internationaal Kongres voor Naamkunde te Florence een lezing te gaan houden over „L'indo-européen dans la toponymie pré-grecque des régions helléniques”. Het heeft echter niet mogen zijn. De 12e januari 1961 is professor CARNOY naar de Heer gegaan, met de onmetelijke rijkdom van iemand die nooit zijn eigen voordeel heeft gezocht.

Hij was een unieke figuur, uitzonderlijk veelzijdig, die de meest uiteenlopende eigenschappen en werkzaamheden

(*) Voor bijgaande foto mochten wij dankbaar gebruik maken van het cliché der „Vlaamse Leergangen te Leuven”.

door zijn sterke persoonlijkheid harmonisch wist te verenigen. Aristokraat en demokraat, liefhebber van studie en gezelschap, gehecht aan de drukte van zijn groot gezin en de stilte van Gods heerlijke natuur, gewaardeerd tafelredenaar in familie evenals voor wetenschappelijk en commercieel publiek, senator, minister en professor, met vaderlijke belangstelling voor klein en groot, oriëntalist en indogermanist, godsdiensthistoricus en plantkundige. Inderdaad, zijn kennis van de plantenwereld reikte verder dan een gekultiveerde liefhebberij. Al vroeg werd hij daarin opgeleid tijdens lange wandelingen met zijn oom, die te Leuven de botanica doceerde. En die liefde voor de natuur verklaart voor een groot deel waarom de filoloog-linguïst zich meer en meer naar de topónymie van het eigen land ging oriënteren. Tegelijk zag hij daarin de kans om vruchtbaar pionierswerk te verrichten en hij heeft het ook gedaan met een vaardigheid en intuïtie, die men onmogelijk had kunnen verwachten van een hoogleraar in het Grieks, het Indo-Iraans, de vergelijkende grammatika, de mytologie enz. ! Zijn universitaire vorming (1) en zijn leeropdracht (2) lagen immers mijlen ver verwijderd van het

(1) Doctor in de Romaanse filologie (1901) en Doctor in de Klassieke filologie (1902) ; zijn uitstekend proefschrift over „Le latin d'Espagne d'après les inscriptions”, werd eerst uitgegeven in *Le Muséon* 1901-1905, vervolgens bijgewerkt tot een afzonderlijke editie (*Bruzelles* 1906). Hij studeerde verder Grieks en Sanskrit te Cambridge, speciaal de Vedateksten te Berlijn (bij GELDNER).

(2) In 1902 werd CARNOY docent, in 1904 buitengewoon hoogleraar en in 1908 ordinarius. Hij doceerde te Leuven gedurende een halve eeuw, met onderbreking van 1915 tot 1919, toen hij werkzaam was aan verschillende Amerikaanse universiteiten.

Zijn leven en werk worden van verschillende zijden belicht in het feestalbum „*Professor Carnoy-hulde*” (Leuven 1949), o. m. door A. J. VAN WINDEKENS, R. FOHALLE, F. VAN CAUWELAERT, Mgr. H. VAN WAEYENBERGH, F. BAUR, A. DELATTE, J. VAN HERCK. Ook door A. J. VAN WINDEKENS in *Orbis* III (1954), 324-327 ; W. PEREMANS in *Onze Alma Mater* XV (1961) afl. 2, blz. 1-3 ; A. MANIET in *L'Antiquité Classique* XXIX (1960), 305-311 ; J. L. PAUWELS

studierterrein der plaats- en persoonsnamen in België. Maar die afstand wist hij, samen met andere onverenigbaarheden, succesvol te overbruggen.

Reeds in 1914 publiceerde Carnoy een bijdrage over „*Le Mallum dans la toponymie belge*” (1). Na zijn terugkeer uit Amerika volgden verder — tussen de meest diverse onderwerpen in (2) — studies over „Plaatsnamen in Frankrijk en België” (1922), het hydronymisch bestanddeel *-apa* (1923), „De oudste riviernamen van het Vlaamsche land” (1924), „De plaatsnamen van de Brusselsche omgeving” en „*Le sapin dans la toponymie belge*” (1925). Het lag dus voor de hand dat hij in 1926, bij de stichting van de Commissie voor Toponymie en Dialectologie, onmiddellijk tot lid daarvan werd benoemd. Merkwaardig is dan weer dat Albert CARNOY, zoon van een Franse patricische familie, van meet af in de Vlaamse afdeling werd opgenomen en zich daar volkomen heeft thuisgevoeld. Weer een sprekend voorbeeld van zijn sterke zelfstandigheid en originaliteit! In 1929 werd hij zelfs voorzitter van die afdeling en later vervulde hij in het algemeen bestuur van de Commissie achtereenvolgens de functie van ondervoor-

in *Lew. Bijdr.* L (1961), 1. Vgl. nog *Med. Ver. Naamk.* XXXVI (1960), 81 en *Wet. Tijd.* XXI (1961), kol. 78.

(1) *Mélanges Ch. Moeller I* (Louvain 1914), 286-320.

De lijst van zijn werken en artikels vindt men in *Professor Carnoy-hulde*, blz. 57-66 (tot 1948); de Akademische bibliografie van de Kath. Universiteit te Leuven; de jaarboeken van de Kon. Vla. Academie voor Taal- en Letterkunde. Zie ook *Orbis I* (1952), 286 en, speciaal voor zijn naamkundige publikaties, de bibliografieën in deze *Handelingen*.

(2) Boeken over de democratie (1920), het bolsjewisme (1921), *Les Indo-Européens* (1921), *Manuel de linguistique grecque* (1924), *Grammaire élémentaire de la langue sanscrite* (1925), enz. — Artikels over de naam *Cronos* (1920), het proza van Herodotos (1920), Iraanse godsdienst, Amerikaanse *slang*-uitdrukkingen (1921), algemene taalkunde (1922), morfologische en ideologische grammatika (1923), het offer in Indië (1923), Nietzsche's *Ethics* in Plato's *Time* (1923), de namen voor de „vrouw” in onze talen (1924), enz.

zitter (1941-1943) en voorzitter (1943-1945). Maar administratieve besprekingen hebben nooit zijn aandacht kunnen afleiden van de essentiële taak der samenkomsten : het zuiver wetenschappelijk onderzoek. Hieraan was hij met hart en ziel gehecht en persoonlijk heeft hij steeds naar die overtuiging gehandeld.

Dat blijkt vooral sinds 1936, toen hij voor 't eerst een bijdrage liet verschijnen in de *Handelingen* (1). Van dan af hield CARNOY, op 25 jaar tijd, dertig lezingen in onze Commissie alleen. Zij waren alle gericht op de etymologische en semantische verklaring van de namenschat in Vlaanderen en Wallonië. In dezelfde periode ook publiceerde hij 20 naamkundige studiën in de *Handelingen* en nog een veel groter aantal elders : in de *Verlagen en Mededelingen van de Kon. Vlaamse Academie* (2), de *Mededelingen van de Vereniging voor naamkunde te Leuven*, de *Handelingen van de Zuidnederl. Maatschappij* (3), *Leuvense Bijdragen*, *L'Antiquité Classique*, *Orbis*, *Revue intern. d'onomastique*, *Beiträge zur Namenforschung* enz., alsmede in verscheidene feestbundels. Bovendien voerde hij regelmatig het woord voor andere geleerde genootschappen en kongressen, schreef ook over de Griekse onomastiek en vond nog de tijd om aandacht te blijven schenken aan de ontwikkeling van de semantiek, het strukturalisme, de mediterrane linguïstiek, kortom verschillende richtingen van de taal-kunde in het algemeen. „De lijst van de boeken die hij voor de *Leuvense Bijdragen* besprak is ruim twee bladzijden lang en zijn verzamelde recensies zouden zeker een volledige jaargang van het *Bijblad* vullen. Zij getuigen van een

(1) Contaminaties tusschen Germaansch, Keltisch en Romaansch in de Vlaamsche toponymie. *Hand. Com. Top.* X (1936), 51-66.

(2) Waarvan hij corresponderend lid werd in 1923 en werkend lid in 1930.

(3) In 1921 werd CARNOY ondervoorzitter van deze Maatschappij, in 1933 voorzitter, in 1950 erevoorzitter.

grote belezenheid, een kritische geest en een bijzondere gave om het essentiële van een theorie of een bewijsvoering te onderkennen en samen te vatten" (1).

Het is volstrekt ondenkbaar, in enkele bladzijden een trouwe en volledige beschrijving te geven van de enorme werkkraft waarmee prof. CARNOY zijn leven lang heeft gewoekerd. Zijn naamkundige publikaties alleen zijn al te talrijk om eenvoudig opgesomd te worden, te veelzijdig om ze groepsgewijs te overzien en in het kort te beoordelen. Wel kunnen we een paar hoofdkenmerken onderscheiden, in verband met de keuze der onderwerpen en de methodes van onderzoek. Als indogermanist behandelde hij bij voorkeur het oudste en moeilijkste materiaal : de rivier- en gemeentenamen van Keltische, Gallo-Romeinse, vroeg-Germaanse en Romaanse oorsprong, de toponymie van de Romeinse wegen („hodonymie, hodologie”), van vestingen en hoogten („orographie”). Als bevoegd plantenkenner schreef hij een hele reeks van studiën over bomen en andere gewassen („phytoniemen”), met open oog voor naamvorming en naamgeving, voor het woord en de zaak (2).

(1) Aldus J. L. PAUWELS in *Leuv. Bijdr. L.* (1961), 1.

(2) In het bijzonder over de naaldbomen (1925 en 1958), linde (1948) en els (1955) ; berk en es, vlier en wilg (1956) ; beuk, esdoorn, noot en hazelnoot (1957) ; eik en eikel, hagebeuk, olm, witdoorn en zwartdoorn (1958) ; lis en bies, koren en gras, kersouwen, populier, fruitnamen (1959). Bovendien over fra. *bois* (1917), over *busk* en *brusk* (1951), alsmede over de namen van verschillende plantensoorten te zamen in de volgende artikels : Toponymische studie over de verspreiding der boomen en planten in het Frankisch tijdperk (1939) ; Kruidkunde en Belgische toponymie (1951) ; De Latijnse botanische woordenschat ten tijde der invasies (1951) ; Broussailles et Proto-Indo-Européen (1956).

De laatste jaren kwamen daarbij nog lezingen en publikaties over plantnamen in andere taalgebieden, o. m. Origine thraco-phrygienne du vocabulaire de la vigne (1958) ; Les anciens noms du vin et de la vigne (*Mélanges G. Serra*, 1959) ; Études étymologiques sur le vocabulaire latin des plantes (1959) ; Sur quelques noms de plantes à caractère sacré (*Mélanges R. Menéndez Pidal*, 1958-60) ; Noms grecs de plantes (1958) ; Les noms de végétaux dans la

Buiten de genoemde categorieën boeiden hem vooral die veldnamen, welke etymologisch het minst doorzichtig waren. Want als linguïst zocht hij in de eerste plaats naar nieuwe etymologieën, omdat daarin juist het cruciale probleem van de beginnende naamkunde was gelegen. Elders heeft hij ten overvloede aangetoond, dat hij de psychologie en alle andere aspecten van de taal met evenveel talent kon doorgronden en wist te beheersen. Maar de etymologie was het domein bij uitstek waarop zijn verbluffende kennis van taal en leven in de oudheid en zijn intuïtieve „feeling” voor de historische woordinterpretatie het best tot ontplooiing konden komen. Als geografische en geschiedkundige realia ontbraken of onvoldoende steun gaven aan de voorgestelde hypotese, werd getracht toch een oplossing te vinden met behulp van de vergelijkende methode, die hij als comparatist met een speelse vlotheid kon toepassen. „Comme, en toponymie, il faut procéder par évidence accumulative, il est clair que l'interprétation donnée à chacun de ces noms en particulier, acquerra une probabilité d'autant plus grande que le nombre des cas analogues sera plus élevé !” (1).

Voor het oudste en het minst doorzichtige materiaal kan inderdaad alleen die methode enige uitkomst geven. Maar steeds dient men daarbij het uitgangspunt scherp voor ogen te houden : het gaat duidelijk om een „probabilité” ! CARNOY was een te groot linguïst en te eerlijk zoeker, om te kunnen menen dat hij altijd met de eerste poging doel zou treffen. Wanneer hij, uitgaande van de geciteerde stelling, etymologieën opstelde in functie van bepaalde

toponymie grecque ancienne (1959) ; Dictionnaire étymologique des noms grecs de plantes (Bibl. du Muséon 46. Louvain 1959, XI + 277 p.).

(1) *L'Antiquité Classique* VI (1937), 28, betr. L'élément sentimental dans les noms de lieux gallo-romains de Belgique.

betekenisgroepen (benoeming naar planten, dieren, hoogten, wegen enz.), of in het licht van mogelijke taalvermenging (contaminaties), dan aarzelde hij niet voor één en dezelfde naam in verschillend verband soms een verschillende verklaring voor te stellen. Op het eerste gezicht kan dat vreemd lijken, maar bij nadere overweging is dat juist een bewijs van echt wetenschappelijke houding : een teken van objectief zoeken naar de waarheid, een erkenning van persoonlijke twijfel en een uitnodiging opdat anderen het beter zouden doen. Een enkele keer heeft hij, in verband met zulke tegenstrijdige interpretatie, uitdrukkelijk daarop gewezen : „Beide etymologieën zijn twijfelachtig. Men mag de ene of de andere verkiezen” (1). Het staat er doodgewoon, als vanzelfsprekend. En hij vond het inderdaad zo vanzelfsprekend, dat hij het overbodig achtte bij elke gelegenheid die verwittiging extra neer te schrijven. Etymologiseren is immers uiteraard, in meerdere of mindere mate, synoniem van wagen. Wie niet waagt, wint niet. Geduldig napluizen en zorgvuldig registreren volstaan niet om grote vorderingen te maken. Men moet bovendien de durf hebben om te experimenteren en dus ook de moed om zich te vergissen.

Deze eigenschap is juist een van de markantste karaktertrekken van CARNOY's uitzonderlijke persoonlijkheid. En hij heeft ze beleefd tot in de uiterste konsekventie : de opoffering en de onthechting van alle eigenwaan, om uitsluitend nog de gemeenschap, i. c. de wetenschap, te kunnen dienen.

Daaraan danken we zijn grote werken, die voor vele jaren een bron van kennis en inspiratie, en een aansporing tot dieper detailonderzoek zullen blijven. Op het gebied

(1) *Hand. Com. Top.* XXX (1956), 39 n. 1, betr. *Ham* in het Germaans en in het Romaans.

van de naamkunde had hij al in 1927 een boek gepubliceerd, waarin een belangrijk deel van ons land systematisch werd onderzocht (1). Na deze taalkundig-topografische verkenning verscheen vlak vóór de tweede wereldoorlog zijn omvangrijke „Dictionnaire étymologique du nom des communes de Belgique y compris l'étymologie des principaux noms de hameaux et de rivières” (*Louvain* 1939-1940, 666 p.); tien jaar later gevolgd door een grondige herwerking, onder de gewijzigde titel „Origines des noms des communes de Belgique y compris les noms des rivières et principaux hameaux” (*Louvain* 1948-1949, 786 p.).

Het was een waagstuk zonder voorgaande! Alleen CARNOY heeft het aangedurfd en aangekund. Absoluut beschouwd is eigenlijk niemand in staat om zulk werk tot in de perfectie uit te voeren. Wel zou dat mogelijk zijn met een staf van specialisten en bedienden, die jarenlang alle gegevens geduldig zouden inzamelen, bestuderen en schiften. Maar dat is in ons land nog altijd een utopie. Wij zijn CARNOY zeer dankbaar dat hij, die de zeldzame gave bezat om zich in een aantal wetenschappen tegelijk te specialiseren, niet zo verduelig is geweest en op eigen krachten toch zijn plan heeft willen doorzetten. Hij wist anders zeer goed wat er op het spel stond, maar besepte tegelijk dat de onvermijdelijke vergissingen alleen onaangenaam konden zijn voor hem zelf, terwijl de wetenschap toch door de positieve aanwinst in veel aanzienlijker mate zou gediend zijn. Zelf verantwoordde hij zijn standpunt met de volgende woorden: „Wie een werk onderneemt als onze Origines... is psychologisch geneigd zo weinig mogelijk leemten in zijn boek te laten gapen en zal daarom trachten — somtijds in spijt van onoverkomelijke moeilijkheden —

(1) Origine des noms de lieux des environs de Bruxelles. *Bruxelles*, s. d., 185 + xvii p.

voor elke naam, die hij in de lijst vindt, per se een uitleg te verstrekken. Het stelt hem aan zekere gevaren bloot, welke de criticus al te licht kan doen uitkomen, maar het is dank zij dergelijke drang en drift dat een aanzienlijk aantal etymologieën ontdekt werden die degelijk zijn, maar die een meer voorzichtige zoeker, niet door het „heilig vuur” bezeten, waarschijnlijk door een louter *non liquet* had vervangen. Het blijft natuurlijk waar dat de verklaring aan zekere *cruces* gegeven noodzakelijkerwijs broos is, en dikwijls herzien moet worden. Nieuwe hypothesen kunnen bij anderen of bij ons opdagen. Buitendien levert de constructieve kritiek dikwijls nuttige wenken of komt er nieuw licht uit de bekendmaking van tot nog toe onbekende oude vormen, enz.” (1).

Hieruit blijkt duidelijk dat CARNOY, bewust, minder voorzichtig wou zijn (2) en principieel elke naam wou verklaren, om daardoor terechtwijzingen en zo mogelijk betere oplossingen uit te lokken. Op de soms scherpe kritiek antwoordde hij, even zachtmoedig en hoffelijk als altijd : „Ondertussen is het goed dat zij van hun bevoegdheid gebruik gemaakt hebben om op vergissingen te wijzen die anders zich in het publiek voor goed hadden kunnen verspreiden” (3). De som der verdiensten die hij, door zijn arbeid, zijn kennis en zijn vermetele durf, voor de Vlaamse en de Waalse toponymie rechtstreeks en onrechtstreeks heeft geogst, is onmogelijk te berekenen.

Zijn onversaagde voortrekkersnatuur bleef hem gedurig

(1) *Versl. en Med. Kon. Vla. Acad.* 1951, 187, betr. Enige toponiemen van Romaanse oorsprong in de Vlaamse toponymie.

(2) Ook elders zien we dat, b.v. wanneer hij POKORNY's Idg. etym. Wörterbuch bespreekt : „L'auteur continue à se montrer par trop prudent vis-à-vis du phrygien et autres langues méditerranéennes... cette prudence exagérée...” *Louv. Bijdr. Bijbl.* XLVIII (1959), 126.

(3) *Hand. Com. Top.* XXVII (1953), 181-182, betr. Het Nederlands in de franstalige studiën over naamkunde.

in nieuwere richtingen aandrijven. Zo publiceerde hij o. m. nog, in 1953 een lijvig boek over de Belgische familienamen (1), in 1955 zijn „Dictionnaire étymologique du proto-indo-européen” (2). Elk van beide zou van een voorzichtig en nauwgezet onderzoeker een paar tientallen jaren intense arbeid vergen. CARNOY schreef ze als het ware tussendoor, zoals gewoonlijk werkend in de dagelijkse drukte van het familieleven — blijkbaar in navolging van zijn vader, professor in de wiskunde te Leuven, die ook „zijn mathesis-documenten bestudeerde in de grote huiskamer” (3). Maar deze keer kon zijn virtuositeit niet tot haar volle recht komen, omdat het behandelde materiaal vooraf niet voldoende in detail was bestudeerd. „La publication d'un dictionnaire suppose un public et un certain avancement des recherches”, schreef hij zelf in 1939 (4). Toen kon hij, voor zijn toponymisch woordenboek, steunen op repertoria van oude vormen en op persoonlijke ervaringen van 25 jaar studie en eigen onderzoek. Dit gold niet voor de antroponymie en evenmin — zij het op enigszins andere wijze — voor het zgn. Proto-Indogermaans. Zijn drang en vermetelheid om steeds vooruit te lopen verminderde geenszins met de jaren; wel zijn vermogen om splendorwijs de gedurig vertakkende evoluties van de linguïstiek in al hun kronkelingen te blijven volgen. Het olympisch vuur bleef branden, maar geen enkel atleet kon ooit de tienkamp permanent beheersen. Ook de grootste meesters kunnen de strijd op verschillende fronten niet blijven winnen, als zij de vijfenzeventig voorbij zijn.

De veelzijdige begaafdheid was CARNOY te sterk om met

(1) *Origines des noms de familles en Belgique*. Louvain 1953, 408 p.

(2) *Louvain* 1955, XII-224 p. (Bibl. du Muséon 39).

(3) A. J. VAN WINDEKENS, *Professor Carnoy-hulde*, 23.

(4) *Dict. étym. du nom des communes de Belgique* I, 1.

één enkele specialiteit vrede te nemen. Zelfs zijn hoge leeftijd kon hem niet aanzetten tot kalme beperking. Na zijn 80e jaar nog was hij even weetgierig en mededeelzaam als vroeger. Ook de nieuwe vondsten van anderen bleven hem zodanig boeien, dat hij telkens onmiddellijk insprong om de jongeren op de pas ingeslagen weg voor te lopen en te stimuleren. In dit overzicht hebben we vooral aandacht geschonken aan zijn naamkundige activiteit. Op andere gebieden van de linguïstiek heeft hij zich precies met hetzelfde entoesiasme ingezet.

Heel zeker had CARNOY zijn publikaties kunnen zuiveren van materiële onnauwkeurigheden of onvolmaaktheden — te wijten aan de overgrote omvang en de ongewone verscheidenheid van zijn geschriften — indien hij b.v. assistenten had willen belasten met korrektie van drukproeven, verifikatie van vormen enz. Volgens hem was het echter verkieselijk dat de jongeren de volle maat van hun werkracht gaven aan eigen opzoekingen, zelfstandig en evenwaardig. Daarvoor konden zij steunen op zijn daadwerkelijk voorbeeld, zijn oprechte belangstelling en zijn onberekenende vriendschap. Onder zijn oud-studenten waardeerde hij vooral degenen „die op zekere gebieden veel meer weten dan hun meester en die zelf een meester zijn”; wie „vanaf het begin naar het volledig onbekende heeft gegrepen... heeft in zijn oud-meester een gretige lezer gevonden” (1).

Professor CARNOY staat in de geschiedenis van de taalkunde als een man met wonderlijke gaven en verbluffende werkzaamheid, een geniale avonturier van de wetenschap die zijn jeugdig idealisme zonder enige berekening spontaan wist te dienen tot het einde toe. Wij huldigen in hem tegelijk de mens, die ons in dit leven een voorbeeld heeft

(1) *Professor Carnoy-hulde*, 52.

gegeven van echte adel en verdraagzaamheid, van onwrikbaar geloof in de eerlijkheid van anderen omdat hij zelf door-eerlijk was, van sociale rechtvaardigheid in woord én daad, een model van humanist door zelfonthechting.

K. ROELANDTS.

